

Є. В. Білан,
аспірант, Херсонський національний технічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-4217-7298>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.3.158

РОЗВИТОК БУДІВЕЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ: ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Y. Bilan,
Postgraduate student, Kherson National Technical University

THE DEVELOPMENT OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY OF UKRAINE:
THE PRINCIPLES OF ORGANIZING THE ACTIVITIES OF COMPANIES
IN THE CONDITIONS OF POST-WAR RECOVERY

Статтю орієнтовно на вивчення особливостей розвитку будівельної сфери України в контексті удосконалення процесів внутрішнього управління. Доведено актуальність та потребу систематизації та доповнення принципів організації діяльності компаній в умовах повоєнного відновлення. Наведена низка завдань діяльності будівельних коопаній в умовах ринкової економіки. Наведені базові підходи до оновлення принципів організації будівельної діяльності. Виокремлено та охарактеризовано дві групи принципів: основні та допоміжні. Визначено рекомендації щодо впровадження принципів в практичну діяльність будівельних компаній. Окреслена важливість системазування, впровадження розширеного бачення та принципів організації будівельної діяльності, як умови накопичення нових знань та формування ефективної будівельної політики України.

The study's purpose is to theoretically substantiate Ukraine's construction sector's development in modern conditions and to determine the principles of organizing companies' activities in the post-war recovery.

A number of tasks of construction companies in a market economy are identified, such as forming and renewing infrastructure, economy, and market, attracting a large number of resources, both tangible and intangible and forming target databases and knowledge bases for servicing enterprises. The peculiarities of the conditions for the functioning of construction companies are studied.

The author systematizes key approaches to updating the principles of organizing construction activities based on the study of unique literature and familiarization with the opinions of scientists, such as approaches based on scientific justification, management as an integrated system of them, which forms a synergy of directions updated for the construction sector, taking into account best practices and world experience, innovative progress in the industry and involving the innovation system at the level of inter-industry knowledge, Information, and intellectual support, a comprehensive vision of information progress in the context of the requirements of the national economy's movement to the standards of the information economy. It is proven that the outlined principles must be implemented systematically, considering targeted approaches to changes, developing methodological foundations, and forming management support for construction activities. Updating the principles should lead to qualitative and quantitative changes in the company's activities. This requires its fixation, analysis, evaluation, and further reflection on tactical and strategic plans and justifications of development priorities.

The conclusions are drawn that the state and industry authorities of the construction sector of Ukraine, the scientific community, and top management must, in the conditions of the post-war restoration of the national economy, systematize and implement an expanded vision of the principles of organizing construction activities, as a condition for the accumulation of new knowledge and the formation of an effective targeted construction policy of the country.

Ключові слова: будівельна сфера, менеджмент, принципи, організація діяльності.

Key words: construction industry, management, principles, organization of activities.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах активного відновлення національної економіки України в повоєнні часи актуальним, вкрай затребуваним постає питання залучення та впровадження наукових основ розвитку будівельної сфери, її руху до стандартів Європейського Союзу. Напрацювання широкого кола питань, що пов'язані з удосконаленням організації та діяльності будівельних компаній формують систему знань менеджменту будівельної сфери, окреслюють перспективи синергетичної єдності дій влади, менеджменту, робітників галузі.

Саме будівельна сфера є перспективною в форматі стимулювання повоєнної економіки, вирішення нагальних виробничих та соціальних проблем, відновлення міст та селищ, виробництв та транспортної інфраструктури. Україна потребує оновлення управлінських засад розвитку будівельної сфери, інвестицій та інновацій в діяльність будівельних компаній на основі наукових підходів, найкращих світових практик.

Світовий досвід доводить пріоритетне значення будівельної сфери в економічному оновленні країн, як в умовах мирного життя, так і в повоєнні часи. Напрацьовані знання розвитку будівельної галузі Польщі в умовах ринкової трансформації окреслюють можливості залучення фінансової сфери та населення в інвестування, досвід Німеччини формує базу знань повоєнного відновлення міст та селищ за допомогою фінансування міжнародних фінансових інституцій (руйнування міст та селищ цієї країни були не просто масштабними, на той час за оцінками експертів це катастрофічна ситуація, наприклад Дрезден було знищено на 80—85 %). Своєї уваги потребує досвід Хорватії в швидкому формуванні транспортної інфраструктури та відновленні історичних пам'яток після військових конфліктів 1991—1995 рр.

Сучасна будівельна сфера, як світове надбання виробництва та відповідних послуг знаходиться на фазі піку свого розквіту, що є позитивним фактом для системного, цільового залучення технологій, досвіду, безпосередньо фахівців та компаній у відновлення України. Починаючи з 2020 року доходи світового будівельного ринку перевищують 300 млрд. долл (на рік). Ринок будівельних матеріалів і послуг показав 13-відсоткове зростання в 2018 р. і 10-відсоткове — у 2019 р. За період 2000—2020 рр. темпи зростання будівельних послуг перевищували темпи приросту світового ВВП більше ніж у 2 рази, що свідчить про успішний розвиток даного сектору. Лідерство серед компаній належить

Китаю, Європейському Союзу, США, Туреччині, де стрімко розвивається транснаціоналізація корпоративної структури ринку, відбувається інтегрування системи знань інноваційного та екологічного менеджменту з будівельними проєктами [9, с. 37]. Кризові стани та проблеми діяльності будівельних підприємств мають місце в країнах з економікою, що розвиваються, або мають перехідний та трансформаційний характер.

Науковці чітко відносять будівельний ринок України до моделі трансформаційного стану. Перехід до ринкової економіки зумовив розпад громіздкої, багатоланкової системи управління в будівельному комплексі. Відбулося розкрупнення будівельної галузі, поряд з великими підприємствами виникла значна кількість малих будівельних організацій. Тому ці організації мають проблеми управління з цим видом діяльності в ринкових умовах, відсутня комплексна профільна інформаційна система, недостатньо розроблені правові, технічні, морально-етичні підходи до регулювання взаємовідносин між учасниками будівельного ринку. Все ще не розроблено підходи до забезпечення якості будівельно-ремонтних робіт, які виконуються поза сферою офіційних будівельних організацій, що породжує багато конфліктних ситуацій, призводить до невиправданих витрат зусиль та ресурсів. В умовах ринкової економіки для виробника важлива конкурентоспроможність виробленої продукції чи наданих послуг [12].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз напрацювань та визначених авторських проблематик знаходимо у дослідженнях розвитку сучасного світового ринку будівельних матеріалів та послуг зробили Ю.І. Соха, К.В. Процак [12], Т.М. Мельник [7], зміни в управлінні підприємствами будівельної сфери в умовах цифрової економіки досліджували В. Т. Вечеров, Ю. В. Орловська, О. О. Кахович [3], визначення та систематизація загальних положень управління будівельними організаціями в умовах ринкової економіки опрацьовано в працях В.С. Белугіна [1], інноваційний прогрес та рух до системного кластероутворення розглядала науковиця Т. П. Потапенко [10], Я.О. Ковальчук [5] в контексті систематизації знань технології та організації будівництва в умовах трансформаційних процесів ринкового середовища світу, напрями розвитку міжнародної торгівлі будівельними послугами вивчали О.В. Латишева, А.Д. Сайко [6], В.Ф. Гамалій, С.А. Романчук, О.В. Ткачук [4], цікавими постають висвітлення питання розглянуті в матеріалах досліджень Фінагіної О., Храпкіної В. [11] та ін. Незважаючи на напрацьовані доробки, вагомий внесок науковців та дослідників-

практиків в окресленні питання свого вивчення потребують принципи організації діяльності будівельних компаній в умовах повоєнного відновлення України, як виклики науково-технічного та інноваційного прогресу, удосконалення управлінського забезпечення, що зумовлюють трансформацію та рух до оздоровлення національної економіки.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування розвитку будівельної сфери України в умовах сучасності та визначенні принципів організації діяльності компаній в умовах повоєнного відновлення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Будівельна сфера (або спрощено будівництво) — це галузь економіки, що є фундаментом соціальної та виробничої, архітектурної та транспортної діяльності. Вона є обов'язковим елементом процесу відтворення національного продукту та ведення господарської діяльності, умовою життєдіяльності людства.

В умовах ринкової економіки діяльність будівельних компаній забезпечує та вирішує низку завдань, стратегічних та тактичних планів соціально-економічного розвитку регіонів, підприємств. А саме така діяльність будівельних компаній:

- формує, оновлює інфраструктуру економіки та ринку;

- забезпечує житлом населення, приміщеннями та будівлями виробництво, торгівельні та транспортні фірми, державні та приватні організації;

- організовує ремонтні роботи нерухомого майна, його оновлення та модернізацію;

- залучає велику кількість ресурсів, матеріального та нематеріального характеру, формує цільові бази даних та бази знань з обслуговування підприємств;

- організовує робочі місця за різними напрямками фаху робітників, менеджменту;

- формує прибутковість на таких рівнях — фінансової та управлінської сфер, основної та допоміжної архітектурно-будівельної діяльності;

- створює зовнішній вигляд міст та селищ, промислових та торгівельних зон, стимулює креативність в дизайнерських рішеннях;

- співпрацює з різними ринками (ринковими інституціями) — праці, фінансів, нерухомого майна, інформації, інтелектуальних продуктів та технологій.

За часи незалежності України, під час формування її ринкової моделі економіки в країні працювало від декількох тисяч до 50 тис. будівельних компаній, що слід визнавати прогресом архітектурно-будівельної та виробничої сфери, її успішним фундаментом. Данна сфера динамічно розвивається, має свої наукові засади діяльності, організовує та реалізовує діяльність різнопрофільних запитів та замовлень, залучає підготовлену робочу силу та фахівців.

Особливості діяльності та обов'язкові умови функціонування будівельних компаній передбачають: наявність ліцензій на основні види робіт; якість робіт (підтверджена та ліцензована); співпраця з клієнтами та

партнерами на основі відкритості інформації, проєктної документації; розробка та реалізація проєктів; врахування правових основ регуляторної діяльності сфери (організації та функціонування будівництва на усіх етапах процесу); безпекова та соціальна відповідальність за ведення робіт та отримані результати (здані в експлуатацію об'єкти).

За часи незалежності України була розроблена та отримана своя впроваджена система знань менеджменту будівельних компаній, будівельної сфери, будівельного виробництва, своїх змін та цільового корегування зазнало Законодавство України (стосовно будівельної сфери), залучено науковий та практичний досвід провідних компаній світу. Влада провела цільову трансформацію, системне переформатування нормативно-правової бази щодо організації діяльності будівельної сфери у відповідності до міжнародних стандартів, технічного та технологічного регулювання актуальних питань.

Кожна будівельна компанія працює в управлінському просторі, враховує, адаптує, залучає цільові принципи діяльності ринкового та бізнесового середовища, галузі та її складових, по цільовому організованій системі управління підприємством. Принципи в своєму узгальненому баченні: постають одночасно стимулюючими та стримуючими інструментами ведення господарської діяльності, орієнтують менеджмент на специфічну організацію робіт, створюють умови для успішної реалізації функцій окремих підрозділів, залучають інструменти та технології у веденні підприємницьких процесів, формують цільове поле контролю за діяльністю топ-менеджменту, формують дотримання проєктних умов забезпечення виробничими ресурсами, покращують та мотивують спеціальну організацію праці. В цілому, вони є базисоутворюючими в існуючій системі менеджменту підприємств та безпосередньо будівельної сфери, як внутрішній каркас організаційних заходів, правил та умов ведення діяльності.

Результатом впровадження, системного використання, постійного оновлення принципів в умовах ринкової економіки у виробничо-підприємницьку діяльність будівельних компаній є успішне, ефективне виробництво будівельної продукції, співпраця з клієнтами та надання послуг, які супроводжують основну діяльність.

Проведене вивчення спеціальної літератури, ознайомлення з думкою науковців та практиків сформувало можливість систематизувати ключові підходи до оновлення принципів організації будівельної діяльності (Рис. 1).

Рекомендуємо до розгляду та подальшого впровадження в діяльність українських будівельних компаній дві групи принципів: основні та допоміжні. Мета залучення основних принципів це організація діяльності компанії на основі базових існуючих знань будівельного менеджменту. Допоміжні принципи розширюють та посилюють дію основних, але можуть бути залучені в окремих проєктах, цільових технологіях праці, як стратегічні зміни, або адаптація до нових умов діяльності.

Основними принципами науковці, фахівці будівельної сфери, провідний менеджмент визнають [5, с. 20]:

- безперервність проведення робіт та ритмічність окремих процесів;

- єдність, комплексність в організації та керуванні процесами;

пропорційність організації процесів в системі єдності проведення робіт;

регламентація та уніфікація робіт, проєктів, документообігу, норм та правил поведінки;

загальна спрямованість дій на досягнення мети (або врахування декількох цілей);

спеціалізація діяльності, логічність управлінського впливу, послідовності робіт та обслуговування;

концентрація ресурсів, керівництва, технологій та інструментів управління;

дотримання нормативів, правових регламентів, державних будівельних норм;

застосування прогресивних технологічних механізмів,

машин, документаційного та програмного забезпечення;

впровадження індустріальних норм та правил організації діяльності (дотримання технологічного процесу);

інформаційне забезпечення (автоматизація та механізація, інформатизація та діджиталізація діяльності);

баланс інтересів між замовниками та виконавцями робіт, контролюючими та незалежними експертами;

безпека ведення робіт, системна, науково обгрунтована охорона праці, дотримання вимог національного законодавства.

Допоміжними принципами в системі організації діяльності будівельних компаній рекомендуємо визначати, розглядати та обговорювати [2, с. 15]:

науковість в організації діяльності, залучення системи знань самого широкого спектру (від ведення будівництва та архітектурних проєктів до прийняття управлінських рішень, маркетингових та логістичних досліджень);

залучення світового досвіду в питаннях організації діяльності, вивчення досвіду лідерів національного ринку будівельних послуг;

соціальна відповідальність як соціальне зобов'язання в парадигмі відносин "власник — менеджмент — найманий працівник";

орієнтація на клієнтів, формування цільової клієнтоорієнтованої політики на основі гармонійності відносин;

інноваційність та творча складова праці, як умова стимулювання діяльності працівників усіх підрозділів;

управління змінами в організації діяльності, як умови врахування мінливості зовнішнього наукового та технологічного забезпечення, прийняття положень нормативно-правового характеру;

управління знаннями на основі цільового бачення мети розвитку компанії, врахування інформаційно-знансєвих потреб менеджменту, інтересів впровадження новітніх технологій;

екологізація діяльності та дотримання екоємних продуктів та технологій;

комунікативність та інформаційна прозорість діяльності (за винятком закритої інформації);

синергетика в управлінні знаннями — залучати різні напрями в системі знань менеджменту (інноваційний,

Рис. 1. Базові підходи до оновлення принципів організації будівельної діяльності

Джерело: розроблено автором.

маркетинговий, будівельний, кластерний, інвестиційний та ін.);

корпоративна культура та мультикультурність, як основа високої професійної культури, визначення та впровадження цінностей людноцентричності.

Будівельне виробництво потребує в усьому різноманітті та комплексі цільових робіт інтегрування на платформі управлінських принципів, що мають свої умови реалізації, дотримання, впливають на парадигму відносин "замовники — менеджмент компанії — проєктувальники-будівельники-постачальники ресурсів-кінцевий споживач продукції". І саме головне — вони впливають на якість продукції, терміни виконання робіт, інноваційність праці та сучасність, вибір стратегії розвитку та формування тактики.

Окреслені принципи необхідно впроваджувати системно, з урахуванням та залученням цільових підходів до змін, розробки методичних основ (або загальних правил) та формування управлінського забезпечення будівельної діяльності. Також слід рекомендувати колективно обговорювати зміни та доповнення до принципів, що вже задекларовані та працюють. Тут актуальним будуть опитування персоналу, анкетування, інтерв'ю, обговорення в форматі круглого столу, формування цільових фокус-груп щодо проведення змін.

В цілому оновлення принципів повинно приводити до якісних та кількісних зрушень в діяльності компанії. І це потребує свого фіксування, аналізу, оцінки, подальшого відображення в тактичних та стратегічних планах, обґрунтування пріоритетів розвитку. Саме правильно, науково обґрунтовано визначені принципи формують платформу щодо руху організації вперед до нових надбань в основній та допоміжній діяльності, інформаційному та комунікаційному забезпеченні, виконанні вимог нормативно-правового та соціокультурного характеру.

Змінюється світ та відбувається оновлення системи знань сучасного менеджменту, що є проявом науково-технічного та суспільного прогресу, стрімкої соціалізації відносин та нарощення потенціалу екологічної відповідальності. Це враховується в діяльності топ-менеджменту, напрацюваннях науковців та практиків державного та галузевого менеджменту, новаторів та інженерів. Для кожного етапу розвитку людства формується своя, специфічна модель системи знань менеджменту, яка має

свої науково-дослідні та практичні особливості реалізації, відповідності групам інтересів, що будуть позиціоновані та реалізовані в межах цільових корпоративних та суспільних проєктів [11, с. 11—13].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Так, державна та галузева влада будівельної сфери України, наукова спільнота та провідний менеджмент повинні в умовах повоєнного відновлення національної економіки систематизувати, впроваджувати розширене бачення принципів організації будівельної діяльності, як умови накопичення нових знань, формування ефективної цільової будівельної політики країни. Тільки за таких умов постає можливим впровадження інноваційного прогресу, стимулювання регіонального розвитку та відновлення зруйнованих регіонів, будівництво нових промислових та інфраструктурних об'єктів. Процес оновлення принципів організації будівельної діяльності повинен мати безперервний процес, що буде відповідати сучасним вимогам ринкового відтворення будівельної галузі.

Література:

- Белугін В.С. Управління будівельними організаціями в умовах ринкової економіки. Будівництво України. 2005. № 5. С. 13—15.
- Бітюк І. М. Національні економічні інтереси: принципи управлінської діагностики економічної безпеки країни в умовах інформаційної економіки. Підприємство і торгівля. 2023. Вип. 38. С. 13—18.
- Вечеров В. Т., Орловська Ю. В., Кахович О. О. Управління державними підприємствами: перегляд цінностей як відповідь на вимоги цифрової економіки. Економічний простір. 2021. Вип. 166. С. 29—34.
- Гамалій В.Ф., Романчук С.А., Ткачук О.В. Прогнозування розвитку національного будівельного ринку в умовах економічної кризи. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2013. № 4. С. 25—29.
- Ковальчук Я.О. Технологія та організація будівництва: Навчальний посібник. Тернопіль, 2017. 191 с.
- Латишева О. В., Сайко А. Д. Будівельна галузь України: сучасний стан та її роль у забезпеченні сталого розвитку національної економіки. Економічний вісник Донбасу. 2019. № 2. С. 66—73.
- Мельник Т. М. Особливості та напрями розвитку міжнародної торгівлі будівельними послугами. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 4. С. 14—18.
- Ушацький С.А., Шейко Ю.П., Тригер Г.М. Організація будівництва: підручник. Київ: Кондор, 2007. 521 с.
- Орловська Ю.В., Гавриленко Д.О. Міжнародні тенденції і сучасні виклики розвитку ринку будівельних матеріалів. Економічний простір. № 163. 2020. С. 35—40.
- Потاپенко Т.П. Проблеми кластерної політики регіонального розвитку будівельної галузі. Журнал Херсонського технічного університету "Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції". 2017, № 27 (16). С. 26—35.
- Фінагіна О.В. Пріоритети розвитку системи знань менеджменту. Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування: тези доп. VIII всеукр. наук.-практ. конф. (м. Черкаси, 25 квіт. 2024 р.). Черкаси, 2024. С. 11—13.
- Соха Ю. І., Процак К. В. Формування будівельного ринку в Україні. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Проблеми економіки та управління. 2017. № 640. С. 203—207.

References:

- Bieluhin, V.S. (2005), "Management of construction organizations in a market economy", *Budivnytstvo Ukrainy*, vol. 5, pp. 13—15.
- Bitiuk, I. M. (2023), "National economic interests: principles of managerial diagnostics of the country's economic security in the information economy", *Pidpryemnytstvo i torhivlia*, Vol. 38, pp. 13—18.
- Vechevov, V. T., Orlovs'ka, Yu. V. and Kakhovych, O. O. (2021). "Governance of state-owned enterprises: revision of values as a response to the requirements of the digital economy", *Ekonomichnyj prostir*, vol. 166, 29—34. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/166-5>.
- Hamaliy, V.F., Romanchuk, S.A. and Tkachuk, O.V. (2013), "Forecasting the development of the national construction market in the context of the economic crisis", *Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*, vol. 4, pp. 25—29.
- Koval'chuk, Ya.O. (2017), *Tekhnolohiia ta orhanizatsiia budivnytstva* [Technology and organization of construction], Ternopil', Ukraine.
- Latysheva, O. V. and Sajko, A. D. (2019), "The construction industry of Ukraine: current state and its role in ensuring the sustainable development of the national economy", *Ekonomichnyj visnyk Donbasu*, vol. 2. pp. 66—73.
- Mel'nyk, T. M. (2017), "Features and directions of development of international trade in construction services", *Investytsii: praktyka ta dosvid*. Vol. 4, pp. 14—18.
- Ushats'kyj, S.A. Shejko, Yu.P. and Tryher, H.M. (2007), *Orhanizatsiia budivnytstva* [Construction Organization], Kondor, Kyiv, Ukraine.
- Orlovs'ka, Yu.V. and Havrylenko, D.O. (2020), "International Trends and Modern Challenges of the Development of the Building Materials Market", *Ekonomichnyj prostir*, Vol. 163, pp. 35—40.
- Potapenko, T.P. (2017), "Problems of Cluster Policy for Regional Development of the Construction Industry", *Zhurnal Kherson'skoho tekhnichnogo universytetu "Sotsial'no-ekonomichnyj rozvytok rehioniv v konteksti mizhnarodnoi intehtatsii"*, Vol. 27 (16), pp. 26—35.
- Finahina, O. V. (2024), "Priority of Management Knowledge System Development", *Zbirnyk tez dopovidej VIII Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferentsii Suchasni teoriia i praktyka menedzhmentu ta biznes-administruvannia* [Modern Theory and Practice of Management and Business Administration: Abstracts of the VIII All-Ukrainian Scientific and Practical Conference], Cherkasy State Tehnological University Ukraine, Cherkasy, Ukraine, pp. 11—13.
- Sokha, Yu. I. and Protsak, K. V. (2009), "Formation of the Construction Market in Ukraine", available at: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/2451/1/28.pdf> (Accessed 05 Jan 2025).

Стаття надійшла до редакції 13.01.2025 р.